

HELP!

Onze school gaat sluiten!

Jacobien Kleijweg & Annemiek van Oosten

©2018, Kloos onderwijsadvies, Jacobien Kleijweg en Annemiek van Oosten

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16 h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

NUR 190
ISBN 978-94-6367-240-5
Eerste druk 2018

Redactie: Marita Weener, www.redactiebureauamaritaweener.nl
Ontwerp en vormgeving: Sabrina Wakker, www.wakkerdesign.nl
Illustraties omslag: Shutterstock en Annemiek van Oosten
Uitgever: Sabine Kokee, www.leuker.nu
Druk: Maak je eigen onderwijsboek, www.maakjeeigenonderwijsboek.nl

HELP!

Onze school gaat sluiten!

Een handreiking voor besturen, schoolleiders, ib'ers en leerkrachten van (speciale) basisscholen en (speciale) scholen voor voortgezet onderwijs die te maken krijgen met een sluiting of een fusie van een school.

Jacobien Kleijweg & Annemiek van Oosten

leuker.nu
leren en uitgeven kan écht revolutionair

INHOUD

Voorwoord	7
Bedankt!	8
1 Het proces	10
1.1 Inleiding	11
1.2 Voorafgaand aan het besluit tot sluiting	12
1.2.1 Wie beslist en waarom: bevoegdheden en afwegingen	13
1.2.2 Alternatieven voor een sluiting	13
1.3 Vervolgstappen	17
1.3.1 Tijdpad	21
1.3.2 FAQ-lijst	25
1.3.3 Plan van aanpak	28
1.3.4 MR	33
1.4 De periode tot aan de sluiting	33
1.4.1 Transparantie	34
1.4.2 Voortijdig vertrek van leerlingen	34
1.4.3 Het overdragen van leerlinggegevens: contact met andere scholen	36
1.4.4 De focus verleggen: schoolontwikkeling	37
1.4.5 Individuele gevolgen	38
1.4.6 Het opzeggen van abonnementen en licenties	39
1.4.7 Contact met de volgende eigenaar van het pand	39
1.4.8 Inventaris: wat doen we ermee?	39
2 De betrokkenen	42
2.1 Inleiding	43
2.2 De leerlingen	43
2.2.1 Het rouwproces	43
2.3 De ouders	48
2.4 Het personeel	49
2.5 De ontvangende scholen	54
2.6 De externen	54
3 Taken en verantwoordelijkheden	56
3.1 Inleiding	57
3.2 De rol van de directeur	57
3.3 De rol van de interne begeleider	59
3.4 De rol van het bestuur en HRM	61
4 Goed om te weten	64
4.1 Inleiding	65
4.2 Checklist	65
5 Over en sluiten?	67
Geraadpleegde literatuur	69
Over de auteurs	71

VOORWOORD

Het wiel uitvinden is best een leuke bezigheid. Tenminste, als je zeeën van tijd hebt, als je alleen zelf de dupe bent als het mislukt en als er niet direct urgentie is.

Als je dit boek hebt gekozen om te gaan lezen, is het mogelijk dat je nu zelf voor de beslissing staat of in het proces terecht bent gekomen van het sluiten van een school. Of dat je te maken krijgt met een fusietraject.

Over dergelijke processen is niet veel geschreven. Dat is jammer, want wij hebben gemerkt dat er meer bij komt kijken dan je vooraf kunt bedenken. Maar ook dat je soms op eerder gemaakte voornemens moet terugkomen, ad hoc beslissingen moet nemen en moet omgaan met primaire reacties en gevoelens van leerlingen en ouders. En niet te vergeten met je eigen gevoelens!

Wij hebben dit boek geschreven vanuit onze eigen behoefte om goed voorbereid te zijn en zorg te dragen voor betrokkenen. Wat betreft ons ‘halen-en-brengenprincipe’, dat in dit boek nog vaker voorbijkomt maar in het onderwijs verre van vanzelfsprekend is, is dit het ‘breng’-gedeelte: wij delen graag onze expertise!

Wij hopen met dit boek een handreiking te bieden aan iedereen die te maken krijgt met een dergelijk proces. Onze ervaringen met het sluiten van onze school zijn voor het schrijven van dit boek leidraad geweest; hier en daar vertellen we ons eigen verhaal*. Wij vinden deze afwisseling belangrijk. Het geeft dit boek naast een informatief ook een persoonlijk karakter. Bovendien verduidelijkt het onzes inziens het proces.

Onverwachte situaties zullen er altijd zijn, helemaal voorbereid ben je nooit, maar we geven graag wat houvast!

Jacobien Kleijweg, intern begeleider basisonderwijs

Annemiek van Oosten, schoolleider basisonderwijs

* We hebben bewust gekozen voor een duidelijk visueel onderscheid tussen het informatieve en het persoonlijke gedeelte; het geeft de lezer de gelegenheid eigen keuzes te maken wat wel en wat niet te lezen.

BEDANKT!

De aanleiding tot het schrijven van dit boek was weliswaar niet heel plezierig (en je wilt zo iets het liefst maar één keer meemaken!), maar de ervaring en het schrijven erover hebben ons beiden wel veel opgeleverd. Wij hopen (en weten dit van sommige betrokkenen) dat het lezen van ons verhaal anderen ook wat kan opleveren.

Tijdens het schrijven hebben we veel gehad aan onze eigen ervaringen: een bron aan informatie! Daarnaast hebben we betrokkenen gevraagd om met ons mee terug te kijken op het proces. Hun ervaringen hebben we opgenomen in het boek.

In het bijzonder bedanken we onze collega's uit het Tuindorpteam, Guido, Frederieke, Marjolein, Jedidja, Lianne, Lizzy en Janneke, onze bestuurder, de heer R. Dwars, ouders Selina en Marielle, oud-leerlingen Kiara, Nikki en Dinand.
ALLEN HEEL ERG BEDANKT!

Met het team van zo'n negen personen hadden we een missie: de school weer op de kaart zetten. Het zwakke imago moest worden weggepoetst en onder inspectietoezicht vond het traject van kwaliteitsverbetering plaats. De missie slaagde, dankzij de enorme inzet van het team. Wat uiteindelijk toch heeft geleid tot het sluiten van de school, beschrijven we in het hierna volgende hoofdstuk. Onze ervaringen tijdens dit proces zijn de aanleiding geweest voor het schrijven van dit boek.

Jacobien Kleijweg & Annemiek van Oosten

HOOFDSTUK

HET PROCES

1.1 Inleiding

Dit hoofdstuk is het chronologische verhaal van het laatste halfjaar van het bestaan van onze school. Het geeft een beeld van de periode die voorafging aan het besluit om de school te sluiten en vervolgens de periode tot aan de daadwerkelijke sluiting van de school. We beschrijven beide periodes in aparte paragrafen. We benoemen de verschillende afwegingen om wel of niet over te gaan tot sluiting.

Daarnaast beschrijven we het tijdpad dat we hebben bewandeld en het belang van een juiste volgorde van de stappen in het proces.

Wij menen dat, ondanks het feit dat wij specifiek over een sluiting van een basisschool schrijven, deze handreiking zeker ook geschikt is voor een fusietraject. Waar nodig zullen wij dit benoemen en toelichten.

De Tuindorpschool was gelegen in Tuindorp, een wijk in het centrum van Hengelo in Overijssel. Een echte buurtschool, met leerlingen die lopend of op de fiets naar school komen. De wijk waar het gebouw staat is een eeuw geleden opgebouwd volgens het concept dat 'eenieder de huur moest kunnen opbrengen'; een wijk 'waar arbeiders en beambten samen leven'. De populatie van de wijk is dus gemêleerd; huizen die bewoond worden door mensen uit de lagere sociale klasse worden afgewisseld met monumentale panden met bewoners die zich dit kunnen veroorloven. Het schoolgebouw is zo'n monumentaal pand, met grote lokalen en hoge ramen.

De afgelopen jaren heeft het leerlingaantal rond de 60 gelegen; te weinig om als school een eigen brinnummer¹ te dragen. Daarom is de school jarenlang gekoppeld geweest aan een andere school en was er voor beide scholen één schoolleider. Toen er in het schooljaar 2014/2015 een wisseling kwam van zowel directie als een groot deel van het team, en er op beide scholen een schoolleider kwam, was alleen het brinnummer nog de gemeenschappelijke factor.

Onze school werkte met een jaarstofklassensysteem, verdeeld over vier combinatiegroepen. Naast de schoolleider en de interne begeleider, was

¹ Registratienummer dat door het ministerie van OCW wordt uitgegeven.

er voor het team ondersteuning van een leerkracht die kleine groepjes of individuele leerlingen begeleidde buiten de groep. Deze extra ondersteuning was van groot belang, vanwege het hoge percentage leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften; kenmerkend voor een kleine school. Het maakt een goede inrichting van de zorgstructuur noodzakelijk, met korte lijnen tussen leerkrachten en interne begeleider, maar vooral ook tussen school en ouders.

1.2 Voorafgaand aan het besluit tot sluiting

Bij het komen tot een besluit om een school te gaan sluiten, of om te gaan fuseren, ga je niet over één nacht ijs. Het is een ingrijpende beslissing, die grote gevolgen heeft voor alle betrokkenen. Het besluit wordt dan ook niet door één persoon genomen, al ligt de formele bevoegdheid bij het bestuur². Voordat het nieuws naar buiten wordt gebracht, zijn er al verschillende partijen op de hoogte. Wie dat zijn en waarom een zorgvuldige afweging van belang is, beschrijven we in deze paragraaf.

“ De dag waarop ik te horen kreeg dat de school ging sluiten, was ik vooral heel boos. ”

Nikki, leerling groep 7

In het schooljaar 2014/2015 werd met een vernieuwd team een verbetertraject gestart, onder verscherpt inspectietoezicht. Missie: zorgen dat de opbrengsten weer van voldoende niveau zouden zijn. De verbeteringen hadden enerzijds betrekking op de onderwijsinhoud en de leerkrachtafvaardigheden. Anderzijds was er veel aandacht voor de didactiek. Met het analyseren van de resultaten uit het leerlingvolgsysteem – iets wat we onder het verscherpte toezicht van de inspectie voortdurend deden – bleek dat een andere instructieaanpak noodzakelijk was.

In het eerste jaar van het verbetertraject werd heel gericht gewerkt aan het dichten van hiaten in het leerproces van leerlingen en het bewustmaken van de verantwoordelijkheid voor dat leerproces. In korte tijd werd er een duurzame interventie gedaan, waar de leerlingen, als de school niet

had moeten sluiten, nog jaren profijt van zouden hebben gehad.

Naast het behalen van de inspectienorm, was ook een imagoverbetering een aspect van het verbetertraject. De school was jarenlang 'onzichtbaar' geweest; pr-activiteiten stonden niet op het prioriteitenlijstje. Een dalend leerlingaantal was het gevolg. Een aspect waar, aangezien het bestaansrecht van de school ervan afhing, snel iets aan gedaan moest worden. Het schooljaar 2016/2017 stond dan ook in het teken van groei van het leerlingaantal. Natuurlijk was daar vanaf het begin van het verbetertraject al aandacht voor en waren er voorwaarden geschapen om de kans op succes te vergroten, zoals extra financiële ruimte door de inzet van bovenschoolse middelen, zodat een vierde groep en dus een extra leerkracht in de formatie kon worden opgenomen. Mede door een visie- en naamsverandering en de daaraan gerelateerde media-aandacht, ontstond er hernieuwde belangstelling voor de school; het aantal geïnteresseerde nieuwe ouders steeg. Toch bleef de beoogde groei van het leerlingaantal uit. Er waren meer rondleidingen, maar ondanks dat deze ouders veelal positief tegenover de school stonden, kozen zij vanwege de kleine groepen vervolgens niet voor de school. Daarbij was er voor deze ouders een aantrekkelijk alternatief; op een afstand van zo'n 500 meter staat een vitale school met grotere groepen (en dus een grotere kans op vriendjes en vriendinnetjes).

1.2.1 Wie beslist en waarom: bevoegdheden en afwegingen

Formeel is het bestuur verantwoordelijk voor een besluit tot het sluiten van een school. Het is hierbij verplicht om de Raad van Toezicht (RvT) en de Gemeenschappelijke Medezeggenschapsraad (GMR) van de stichting mee te nemen in de overweging. Deze organen moeten instemmen met het besluit. In de praktijk is het echter zo dat de schoolleider (en de eventuele bovenscholen en/of adjunct-directeur of een managementteam) de spil is in het besluitvormingsproces. Het is natuurlijk afhankelijk van de onderlinge verhoudingen tussen de verschillende gremia of dit proces soepel verloopt of niet. Overlegsituaties waarin begrip, respect en gelijkwaardigheid als belangrijke waarden worden gezien, maken ingrijpende beslissingsprocessen überhaupt prettiger.

1.2.2 Alternatieven voor een sluiting

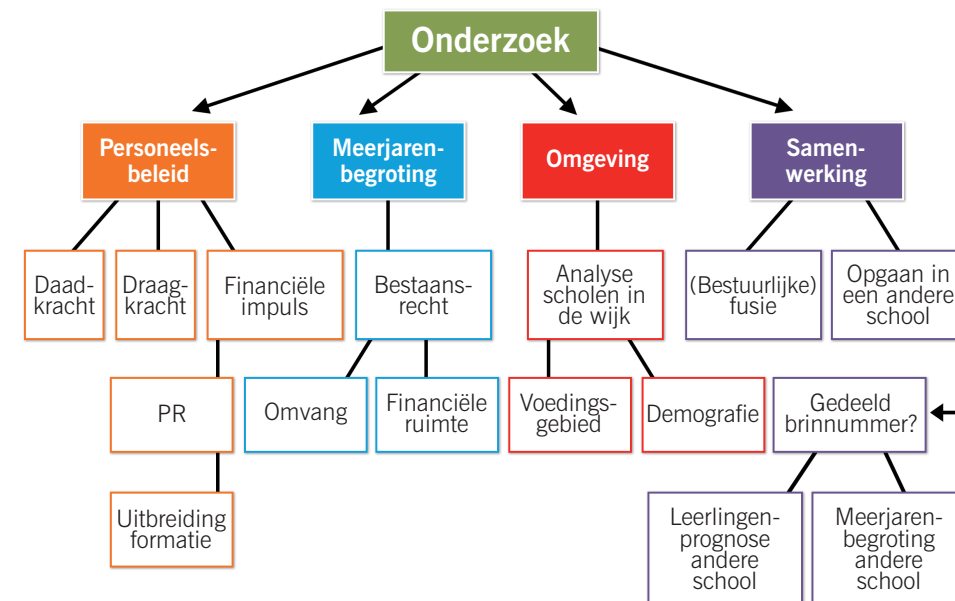
Er is uitvoerig onderzoek gedaan naar alternatieven voor een sluiting. Toch pretenderen we niet dat we daarmee volledig zijn geweest in het doorlopen van het proces. Of überhaupt alle voors en tegens zijn afgewogen blijft waarschijnlijk altijd de vraag.

De onderstaande opsomming bestaat uit verschillende acties die we hebben ondernomen om uit te zoeken of sluiting zou zijn te voorkomen.

- Kijken naar de meerjarenbegroting; welke afwegingen zijn gemaakt voor de lange termijn? Zijn er aanpassingen te doen?

² Overall waar wordt gesproken van 'bestuur', kan dit geïnterpreteerd worden als één of meerdere personen, mannelijk dan wel vrouwelijk. Daarbij vallen sommige scholen binnen een stichting, maar kan er ook sprake zijn van een vereniging of is een school een 'eenpitter'. Vanuit onze situatie spreken wij over een stichting en het bestuur of de bestuurder (mnl).

- Helderheid krijgen over het bestaansrecht van de school met betrekking tot de omvang van de school en de daaraan gerelateerde financiële situatie.
- De demografische ontwikkeling (voedingsgebied) volgen in de stad/stadsdeel/wijk waarin de school staat.
- Wanneer er sprake is van een gedeeld brinnummer, is het noodzakelijk ook de leerlingenprognose van de samenwerkende school te onderzoeken. Dit kan leiden tot een eventuele herziening van de meerjarenbegroting.
- Onderzoeken of een financiële impuls vanuit het bestuur mogelijk is. Te denken valt aan het uitbreiden van het aantal groepen waardoor de school aantrekkelijker wordt voor nieuwe ouders. Maar ook een investering in pr kan een positieve impuls geven.
- Onderzoeken of er sprake kan zijn van een fusie met een andere school, dan wel opgaan in een andere school. Daarbij zijn een eventuele bestuurlijke fusie, eventuele verschillende visies, het voedingsgebied en de integrale huisvestingsplannen van de gemeente belangrijke factoren om mee te nemen in het onderzoek.
- Checken of alle mogelijkheden voldoende zijn benut: op onderwijsinhoudelijk vlak, maar evengoed op het personele vlak. Kan het personeel nog een tandje bijzetten of zijn de reserves inmiddels aangesproken? Het is hierbij essentieel goed te letten op de draagkracht (en daadkracht!) van het personeel. Wat kun je nog vragen van mensen en is dat 'worth trying'?

Afbeelding 1: Schematische weergave van het onderzoek voorafgaand aan het besluit tot sluiting of fusie

Onderstaande maatregelen zijn waardevol als duidelijk is dat sluiting of fusie onvermijdelijk is.

- Onderzoeken welke mogelijkheden ouders hebben wat betreft het kiezen van een nieuwe school voor hun kinderen op het moment dat zij van de sluiting of fusie horen. Onderzoek doen naar de scholen in de wijk is hierbij essentieel, doch een lastig punt. Je moet voorkomen dat het mogelijke sluitings- of fusienieuws 'voor je uit gaat lopen'.
- Onderzoeken wat een sluiting of fusie betekent voor het personeel. Is er beleid gemaakt voor wat betreft het herplaatsen op een andere school? Is men zich voldoende bewust van de consequenties voor het personeel, als het gaat om welbevinden, werkmotivatie en commitment? In paragraaf 2.4 gaan we hier verder op in.

En ten slotte: doordenk de pijnpunten! Welke aspecten kunnen mogelijk problemen opleveren op het moment dat de sluiting of de fusie bekend wordt gemaakt? Probeer in te schatten wat je kunt verwachten om op het juiste moment de juiste beslissingen te kunnen nemen. *Be prepared!*

In mei 2016 kwamen de directie en het bestuur een aantal prestatie-indicatoren overeen voor het behouden van het bestaansrecht (afspraken over financiën, onderwijs en leerlingaantal voor de jaren 2016-2019). In het najaar van 2016 bleken deze echter niet haalbaar. Waar de hoge werkdruk eerder gecompenseerd kon worden door de tussentijdse successen die werden behaald, bleven deze nu uit. Alles wat binnen de mogelijkheden van het team lag, werd gedaan. Deze inzet had geen invloed op het stijgen van het leerlingaantal. De omstandigheden - het uitblijven van groei

van het aantal leerlingen (met de daaraan gerelateerde financiële druk) en de ongelijke verhouding tussen werkdruk en resultaat - deden het bestuur in december 2016 uiteindelijk besluiten de school per augustus 2017 te sluiten. Het uitblijven van de groei was daarin leidend. Het 'menselijke aspect' heeft het proces om deze beslissing te nemen echter versneld.

Prestatie-indicatoren

In het voorjaar van 2016 vond het OKV (onderzoek naar kwaliteitsverbetering) dat de onderwijsinspectie uitvoerde plaats. In de tussentijdse voortgangsgesprekken werd de haalbaarheid van het behalen van het basisarrangement telkens bevestigd door de inspecteur. Het vieren van (tussentijdse) successen, één van de aspecten die volgens Kotter (2005; zie ook afbeelding 2) essentieel is in een veranderproces, deden we heel bewust. Uiteindelijk behaalden we een basisarrangement (het onderwijs was op niveau).

Om ervoor te zorgen dat we het niveau konden behouden, werden er prestatie-indicatoren opgesteld voor een periode van drie jaar; uitgangspunten voor de toekomst op basis waarvan er keuzes gemaakt konden worden ten aanzien van het al dan niet openhouden van de Tuindorpschool.

Een gedeelte uit dit document is hieronder ter verduidelijking opgenomen:

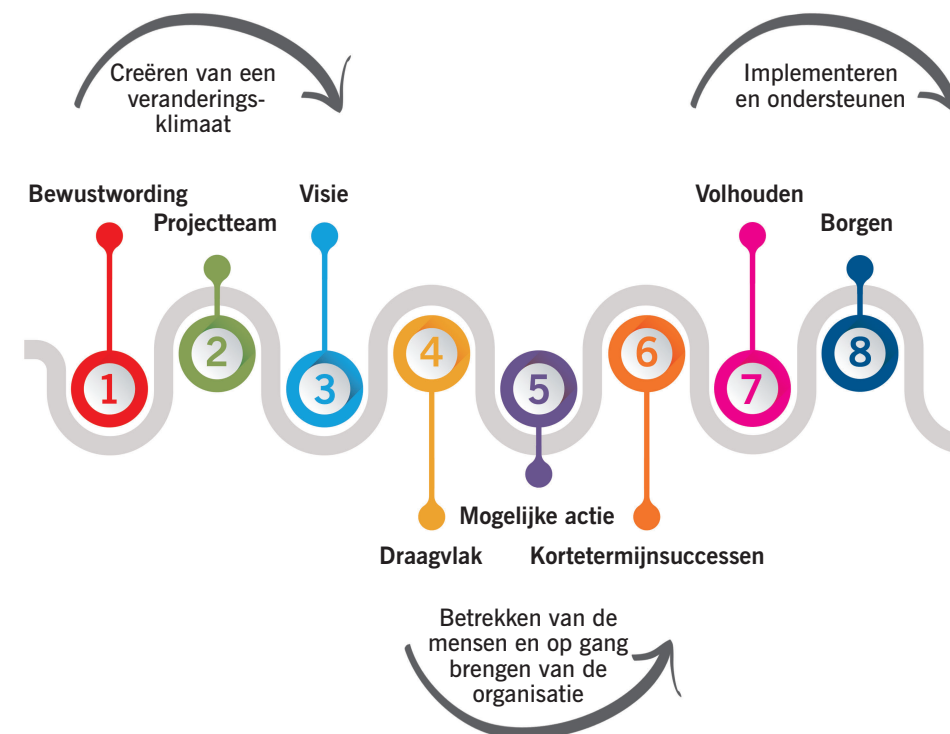
- Er is besloten dat de school ook komend schooljaar (2016-2017) open zal blijven.
- Om in de toekomst tot een goede besluitvorming te kunnen overgaan inzake het al dan niet openhouden van de school zijn onderstaande afspraken besproken.
Er dient een groei plaats te vinden op:
 - Aantal leerlingen. Conform de opgestelde leerlingenprognose binnen de vastgestelde financiële begroting voor 2016.
 - Financiële onafhankelijkheid t.o.v. collega-scholen en bovenschoolse begroting. Binnen afzienbare termijn doch uiterlijk over 5 jaar (1-1-2021) dient de school in staat te zijn om de school op eigen financiële kracht in stand te houden.
 - Het gebied van opbrengsten. De school dient minimaal een regulier basisarrangement te hebben van de inspectie van het onderwijs. Tevens wordt er voldaan aan de onderwijsopbrengsten zoals die verwacht mogen worden conform geldende afspraken binnen de stichting.
- De opgestelde afspraken gelden voor de periode tot en met 1 oktober 2019 en als meetmoment wordt steeds 1 oktober van het geldende jaar aangehouden. Op 1 oktober wordt er gekeken naar onderstaande punten, die als doel dienen:
 - Aantal leerlingen. Er wordt minimaal voldaan aan de geprognostiseerde leerlingaantallen zoals die beschreven staan in de geaccordeerde meerjarenbegroting van 2016-2019. Hierbinnen is er ruimte voor een negatieve marge van 5% t.o.v. de vastgestelde leerlingenprognose van dat jaar.
 - Financiële kaders. Er wordt minimaal voldaan aan de financiële kaders en afspraken zoals die beschreven staan in de geaccordeerde meerjarenbegroting. Hierbij is het van belang dat de financiële realisatie van het kalenderjaar ervoor minimaal gelijk is aan of ten positieve uitvalt van de geaccordeerde begroting. Tevens wordt er gekeken naar de financiële realisatie t.o.v. de begroting tot en met 31 juli van het geldende kalenderjaar. Hierbinnen is er ruimte voor een negatieve marge van 5% t.o.v. de vastgestelde begroting van dat jaar.
 - Onderwijsopbrengsten. Er wordt minimaal voldaan aan de onderwijsopbrengsten zoals die verwacht mogen worden conform geldende afspraken binnen de stichting alswel volgens de inspectienormen van het basisonderwijs. Te allen tijde dient er minimaal sprake te zijn van een basisarrangement vanuit de inspectie van het onderwijs voor de school.
- Voor de hiervoor beschreven afspraken geldt dat er drie ijkmomenten zijn, namelijk 1-10-2016, 1-10-2017 en 1-10-2018. Van deze drie ijkmomenten dienen op minimaal twee ijkmomenten de gestelde doelen bereikt te zijn. Indien dit niet van toepassing is, zal er overgegaan worden tot sluiting van de school aan het einde van hetzelfde schooljaar of uiterlijk aan het einde van het daarop volgende schooljaar.
- Indien er tussen 1-8-2016 en 1-8-2019 een vastgestelde fusie van toepassing is met een andere school vervallen de hiervoor beschreven afspraken en dient er binnen 12 maanden een overweging gemaakt te worden of er nieuwe afspraken opgesteld dienen te worden.

N.a.v. dit schrijven zullen we, in een nader af te spreken overleg, verder in gesprek gaan met elkaar om tot eventuele aanpassingen te komen en tot vaststelling van de beschreven afspraken.

.....

Het feit dat, eerder dan het verstrijken van de driejarentermijn, werd besloten om de school op te heffen, heeft gezorgd voor het in dit boekje beschreven proces. Het heeft in ieder geval geleid tot het besef dat een veranderproces tijd kost; meer tijd dan gepland was.

Afbeelding 2: Het 8-stappenmodel voor verandering van Kotter

1.3 Vervolgstappen

Wanneer eenmaal de beslissing is genomen om een school te sluiten dan wel om met een andere school te fuseren – meestal door het bestuur in samenspraak met de directie van de school – is het verstandig het nieuws niet direct wereldkundig te maken. Daar zijn een aantal praktische redenen voor.

Ten eerste is het goed om na te denken over een volgorde waarin het nieuws naar buiten wordt gebracht. Je wilt niet dat ouders in de krant moeten lezen dat de school van hun kind gaat sluiten. Het maken van een tijdpad is hierbij aan te bevelen. Met het maken van een tijdpad bepaal je *wie* je *wanneer* informeert. Het is goed om direct na te denken welke informatie (en in welke stijl) je met wie deelt; de mededeling naar de ouders heeft een andere, wat emotionelere lading dan het persbericht. Voorbeelden van deze berichtgeving zijn aan het eind van deze paragraaf opgenomen.

Help! Onze school gaat sluiten!

Een handreiking voor besturen, schoolleiders, ib'ers en leerkrachten van (speciale) basisscholen en (speciale) scholen voor voortgezet onderwijs die te maken krijgen met een sluiting of een fusie van een school.

Er komt veel kijken bij het sluiten van een school, of de deuren nu definitief sluiten of dat het gaat om een fusietraject. Dit is het boek dat de auteurs zelf graag in handen hadden willen hebben toen hun school ging sluiten.

Jacobien Kleijweg (intern begeleider) en Annemiek van Oosten (schoolleider) merkten dat er bij een sluitingsproces meer komt kijken dan je vooraf kunt bedenken. Maar ook dat je soms op eerder gemaakte voornemens moet terugkomen, ad hoc beslissingen moet nemen en moet zien om te gaan met primaire reacties en gevoelens van leerlingen en ouders. En niet te vergeten met je eigen gevoelens!

De auteurs schreven dit boek vanuit hun eigen behoefte om goed voorbereid te zijn en zorg te dragen voor betrokkenen. Zij delen graag de expertise die zij hebben opgedaan toen hun school ging sluiten. Hun persoonlijke verhaal vormt de leidraad voor een beschrijving van waar je allemaal mee te maken krijgt en waar je allemaal aan moet denken bij sluiting van een school. Voor alle aandachtspunten die de revue passeren, proberen de auteurs een handreiking te bieden. Onverwachte situaties zullen er altijd zijn, helemaal voorbereid ben je nooit, maar dit boek geeft wat houvast!